

Новооткрити обстоятелства и нови писмени доказателства при исковата защита срещу неприсъствено решение

Таня Градинарова

Newly found circumstances and new written evidence with regard to the defensive claim against the rendition of a judgment by default: *The inclusion of the new idea of a rendition of a judgment by default and the defences against it in the current Civil Procedure Code (CPC), introduced by the provisions from Art. 238 to Art. 240, poses a challenge to both the legal theory and the legal enforcement.*

The peculiarities of the preconditions and the contents of the judgments rendered by default are also reflected by the specific defences available against them. Consequently, the clarification of the substance and the nature of the defensive proceedings against judgments rendered by default by the theory of civil procedural law is highly relevant to the application of the current CPC.

In the period after entry into force of the CPC the Bulgarian Supreme Court of Cassation ruled multiple decisions with regard to the new institutes and proceedings. This report aims to create a discussion regarding some of the problems of the preconditions for defensive claims against the rendition of judgments by default available to the disadvantaged party, governed in Bulgarian legislature by Art. 240, para 2 of the CPC, given their laconic regulation and the problems they are causing for law enforcement, as well as to provide some suggestions de lege ferenda.

Key words: *judgment by default, defensive claim, preconditions for bringing a defensive claim against a rendition of a judgment by default, newly found circumstances and new written evidence*

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Уредбата в действащия Граждански процесуален кодекс (ГПК) на въведения с разпоредбите на чл. 238 до чл. 240²⁷³ нов институт – неприсъственото решение и защитните средства срещу него представлява предизвикателство за теорията и правоприлагането.

Историко-правно на българското гражданско процесуално право са познати институтите на задочното²⁷⁴ и на неприсъственото решение²⁷⁵, но анализът на действащата регламентация на института води до извода, че уредбата му се различава както от исторически познатите в българското гражданско процесуално право форми, така и от познатите в другите държави подобни институти, свързани с последиците от неприсъственото производство.

2. Особеностите в предпоставките и съдържанието на неприсъственото решение намират израз в уредените особени средства за защита срещу тях. Предвид на това, изясняването от теорията на гражданското процесуално право на същността и характера на производствата по защита срещу неприсъственото решение са от значение за прилагането на института, регламентиран в действащия ГПК.

3. В периода след влизане в сила на ГПК се натрупа богата съдебна практика на Върховния касационен съд, включително тълкувателна и задължителна по чл. 290 от него²⁷⁶ по отношение на разпоредби, които въведоха нови моменти в уреде-

²⁷³ Текстовете, които са посочени в това изложение, са от Гражданския процесуален кодекс, освен ако изрично не е цитиран друг закон

²⁷⁴ Уредено в чл.121 и чл. 122 от Закона за гражданското съдопроизводство (ЗГС) от 1892 г. за задочното решение на мировия съдия и чл.чл.647-653 ЗГС за задочното решение на окръжните съдилища.

²⁷⁵ Закон за гражданското съдопроизводство (ЗГС) от 1930 г., чл.чл.464-470.

²⁷⁶ За понятието задължителна съдебна практика на ВКС в обхвата на разпоредбата на т.1 от чл. 280, ал.1 ГПК вж. т. 2 от Тълкувателно решение № 1 от 19.02.2010 г. по тълк.д.№ 1/2009 г. на Общото събрание на Гражданската и Търговска колегии на Върховния касационен съд.

ните в кодекса на производството. Тя се прилага в съчетание с тълкувателните актове на ВКС и на ВС, заварени при влизането в сила на ГПК²⁷⁷.

Настоящият доклад има за цел да постави на дискусия проблема за значението на новооткритите обстоятелства и новите писмени доказателства за реализиране на исковата защита срещу неприсъственото решение, в светлината на възприетите тълкувания на понятието за тях в актовете на Върховни съд и Върховния касационен съд, предвид лаконичната правна уредба на защитното средство в разпоредбата на чл. 240, ал. 2.

ИЗЛОЖЕНИЕ

4. Правна уредба: На страната, срещу която е постановено неприсъствено решение, законодателят ни е предоставил две особени самостоятелни и взаимноизключващи се средства за защита. Това са: 1) производството за отмяната му, уредено в чл. 240, ал. 1, по което е компетентен „въззивен съд“ и 2) исковата защита срещу него, уредена в ал. 2 от същата разпоредба, компетентният съд в производството по който се определя по общите правила за подсъдността²⁷⁸.

Преценена в светлината на историко-правния и сравнително-правен анализ на средствата за защита срещу неприсъствено решение, разпоредбата на чл. 240, ал. 2 ГПК разкрива съществени различия, което с основание дава право на някои автори да характеризират защитата срещу неприсъственото решение по действащия ГПК като „уникална“²⁷⁹.

5. Разграничение между особените способности за защита срещу неприсъствено решение:

5.1. Отмяната като средство за защита срещу постановено неблагоприятно неприсъствено решение, предвидена в чл. 240, ал. 1, е приложима, когато страната е била лишена от възможността да участва в производството поради нарушение на процесуалните правила, допуснато от съда във фазата по размяна на книгата или първото открито заседание за разглеждане на делото, или поради невиновни обективни внезапни обстоятелства. Основанията за подаване на молба за отмяна са изрично уредени във фактическите състави на т. 1-3 на разпоредбата. Чрез задвижването на това средство за защита - молба за отмяна на окончателното неприсъствено решение, страната, за която то е неблагоприятно, цели да постигне **възобновяване на първоинстанционното производство по делото**, което да започне от това действие, което е било опорочено при първоначалното му разглеждане²⁸⁰.

5.2. Исковият път за защита срещу неприсъствените решения, уреден в чл. 240, ал. 2, е насочен срещу неправилността на решението²⁸¹ по същество и е приложим само при наличие на предпоставките, посочени в този текст. Целта на иския път за защита е всъщност **„преразглеждане“ на материалния спор по същество**, с провеждане на състезателен процес и вземане предвид на новооткритите обстоятелства или новите писмени доказателства от значение за решаване на спора между страните²⁸². Исковата защита срещу неприсъственото решение от страната, за която

²⁷⁷ Съгласно т. 2 на ТР № 1/19.02.2010 г. по тълк.д. № 1/2009 г. на ВКС, ОСГТК.

²⁷⁸ Опр. № 228/20.05.2010 г. по ч.гр.д.№ 209/2010 г. на ВКС, I г.о., ГК.

²⁷⁹ Иванова, Р., Пунев, Бл., Чернев, С. Коментар на новия Граждански процесуален кодекс, София, 2008 г., с. 348.

²⁸⁰ По този свой ефект отмяната на неприсъственото решение по ГПК прилича на действието на възражението в Германския граждански процесуален кодекс – Art.342 Zivilprozessordnung.

²⁸¹ Така и в: Пунев, Бл. и др., Граждански процесуален кодекс, Приложен коментар, Проблеми на правоприлагането, Анализ на съдебната практика, София, 2012 г., стр. 495.

²⁸² Това дава основание на някои автори за извода, че неприсъственото решение се ползва с по-малък стабилитет – вж. Влахов, Кр., Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс, второ издание, София, 2012, с. 74; Попова, В., Прекратяване на делото и неприсъствено решение при

то е неблагоприятно, всъщност цели да разруши основата за постановяването му - извода на постановилия го съд за вероятната основателност, съответно неоснователност на предявения иск.

При това, тази защита е допустима по волята на законодателя ни единствено при наличие на изчерпателно изброените в разпоредбата на чл. 240, ал. 2 ГПК основания за предявяването на иска – новооткрити факти или нови писмени доказателства, които страната е била в обективна невъзможност да представи или изтъкне в производството, завършило с неприсъствено решение.

5.3. Двете средства за защита срещу неприсъственото решение се различават по фактическите състави (основания) за тяхното прилагане. Те показват съществени отлики и по своята процесуална основа – при отмяната целта е да бъдат отстранени допуснати от съда процесуални нарушения или обективни пречки, довели до нарушаване на правото на защита на страната, срещу която е постановено неприсъственото решение, докато при исковата защита целта е да се проведе по същия правен спор, между същите страни ново исково състезателно производство, което да отстрани допуснатата фактическа или доказателствена непълнота на постановеното неприсъствено решение.

От тези разлики както в предпоставките на двете форми на защита, така и в процесуалната им основа се налага изводът, че те не могат да се кумулират и страната при наличие на изчерпателно уредените им основания не може да избира от коя от тях да се възползва²⁸³.

Предявяването на двете защитни средства в обща молба или искова молба води до необходимост от разделянето им за разглеждане в различни производства, още повече предвид разликата в тяхната подсъдност²⁸⁴.

6. Основания за предявяване на иска по чл. 240, ал. 2:

6.1. Предвидените в чл. 240, ал. 2 от ГПК основания за предявяване на иска се състоят в допусната обективна непълнота на фактическия или доказателствен материал по делото, приключило с постановеното неприсъствено решение. Поради обстоятелството, че не е проведено състезателно производство при първоначалното разглеждане на материално-правния спор по същество, страната, срещу която е постановено неприсъствено решение, по волята на законодателя ни разполага с правото да предяви отново същия иск за материалното право, отречено с неприсъственото решение или да установи чрез иск несъществуването признатото в влязло в сила неприсъствено решение материално право.

Нормата на чл. 240, ал. 2 ГПК безспорно представлява **възможност за пререшаване на решения с влязло в сила неприсъствено решение материално-правен спор по същество, при пълно обективно и субективно тъждество на делата**. Тази разпоредба е изключение от правилото за погасяване на правото на иск и на двете страни с влизане в сила на съдебното решение, от което следва и непререшаемостта на правния спор, по силата на императивното правило на чл. 299, ал. 1.

бездействие и неявяване на ответника, съотв. ищеца в първото по делото заседание, Сиела Норми, 2010 г., с. 2-3.

²⁸³ Намирам за правилна практиката да се прекратяват като недопустими производства по предявени отрицателни установителни искиве на основание нарушено право на защита на страната при постановяване на неприсъствено решение – вж. Опр. № 14037/2.12.2009 г. по ч.гр.д.№ 9237/09 на СГС, потвърдено с Опр. № 871/30.11.2010 г. по ч.т.д.№ 750/2010 г. на ВКС, I т.о., ТК.

²⁸⁴ Вж. Опр. № 1854/08.07.2011 г. по гр.дело № 598/2011 г. на Смолянския районен съд за разделяне в отделни производства на предявените с обща искова молба различни основания за атакуване на неприсъствено решение № 342/25.11.2010 г. по гр.дело № 792/2010 г. на Смолянския районен съд.

6.2. В разпоредбата на чл. 240, ал. 2 ГПК законодателят ни е уредил следните специфични факти от основанието на иска, предоставен като защитно средство на страната, срещу която е постановено неприсъствено решение:

- Новооткрити факти от съществено значение за делото, които не са й били известни при решаването му: В тази хипотеза исковият път на защита срещу неблагоприятното съдържание на неприсъственото решение представлява преодоляване на преклузията на факти, настъпила с постановяването му като окончателно решение. Преклудиран са фактите от възраженията на ответника, както и фактите от основанието на иска, предявен от ищеца в производството, приключило с постановеното неприсъствено решение. Чрез предоставената й възможност за искова защита срещу него, страната въвежда в новото исково производство допълнително други факти, съществували по време на висящия процес, преклудиран от настъпилата сила на пресъдено нещо на неприсъственото решение, които са в състояние да обосноват друг правен извод относно защитаваното материално право. При това, чрез иска по чл. 240, ал. 2 ГПК, страната поправя своето процесуално пропушане да изнесе фактически материал по приключилото исково производство, когато този пропуск се дължи на извинителни за нея причини – неизвестност на обстоятелствата от съществено значение за делото за страната поради невиновна невъзможност да ги узнае. Твърдението за всички тези елементи от фактическия състав на първото основание за предявяване на иска по чл. 240, ал. 2 ГПК страната е длъжна да изложи в исковата си молба.

Задължителните тълкувания и практика на Върховния съд и на Върховния касационен съд, макар и постановени по друго правно средство – това на отмяната на влязло в сила решение по чл. 231, б."а" ГПК(отм.) и чл. 303, т.1 от действащия ГПК, се прилагат по аналогия от съдилищата при приложението на института на искова срещу неприсъственото решение.²⁸⁵

По смисъла на Тълкувателно решение № 138/1.12.1967 г. на ОСГК на ВС, **новооткрито е това обстоятелство, което е съществувало до постановяване на решението, но не е било известно или не е могло да стане известно на страните при полагане на дължимата грижа от тях при водене на делото.** За да послужи като основание за уважаване на предявения иск, новооткритото обстоятелство следва да е от „съществено значение за решаване на делото“, т.е. да е в състояние да обоснове друг правен извод относно спорното материално правоотношение.

- Нови писмени доказателства от съществено значение за делото, които не са били известни на страната или с които не е могла да се снабди своевременно при решаване на делото: Наличието на това основание дава право на страната да поправи пропуската си при попълване на делото с доказателствен материал, когато той се дължи на извинителна за нея обективна причина. В тази хипотеза, чрез предявяването на специалния иск, страната преодолява преклузията на доказателствени искания и средства, настъпила към момента на приключване на устните състезания пред първоинстанционния съд, постановил неприсъственото решение.

Чрез упражняване на правото й на искова защита срещу постановеното неприсъствено решение, страната въвежда в новото производство допълнително писмени доказателства, съществували по време на висящия процес, чието представяне е преклудирано в резултат на нормите на чл. 146, ал. 3 и чл. 147 ГПК в производството, приключило с неблагоприятно за нея неприсъствено решение. При това, тези писмени доказателства са от такова значение за спора, че водят до друг правен извод относно защитаваното материално право. За да обоснове наличието на това ос-

²⁸⁵ Имам се предвид най-вече тълкуванията на понятието „новооткрито обстоятелство“ и „новооткрито доказателство“ съгласно ТППВС № 2/1977 г. и ТРОСГК № 138/1.12.1967 г.

нование, страната е длъжна в исковата си молба да изложи обстоятелства, доказващи невинното ѝ поведение за доказателствения пропуск – неизвестност на писменото доказателство или невъзможност да се снабди с него до момента на приключване на производството с неписъствено решение. Всички тези елементи от фактическия състав са част от основанието на специалния иск по чл. 240, ал. 2 ГПК, т.е. страната е длъжна да ги изложи в исковата си молба.

Понятието „нови писмени доказателства” включва: 1) новооткрити писмени доказателства за факти, твърдяни по време на производството, но останали недоказани при полагане на дължимата грижа от страната²⁸⁶; 2) новооткрити писмени доказателства за факти, които страната не е твърдяла по време на производството, тъй като не са били известни за нея; 3) писмени доказателства, за съществуването на които страната е знаела по време на производството, но поради обективни причини е била възпрепятствана да ги представи; 4) нови писмени доказателства, които материализират създадени първични писмени доказателства, съществували по време на разглеждане на делото, но останали неизвестни за страната (напр. извлечения от регистри на гражданско състояние и др.)²⁸⁷.

Новите писмени доказателства ще доведат до уважаване на иска по чл. 240, ал. 2 като основателен, ако са „от съществено значение за решаване на делото”, т.е. при преценката им компетентният съд да направи други изводи по същество относно спорното материално право.

7. Значение на новооткритите факти и новите писмени доказателства за исковата защита срещу неписъствено решение.

7.1. Правоприлагането на новите институти, въведени с ГПК, един от които е исковата защита срещу неписъствено решение, и формирането на съдебна практика по тях се извършва в съчетание със заварена практика със задължителен характер на ВС и ВКС, която запазва действието си.

Заедно с това, поради наличие на противоречива задължителна практика по чл. 290 на състави на ВКС, в периода след влизане в сила на ГПК се приеха доста тълкувателни решения с цел уеднаквяването ѝ.

В Тълкувателно решение № 4/2013 г. от 18.06.2014 г. на Общото събрание на Гражданската и Търговска колегии на ВКС по спорните въпроси, свързани със заповедното производство, т.4, е прието, че новооткритите обстоятелства и новите писмени доказателства обуславят допустимостта на иска по чл. 424, а основателността му е свързана с доказването им.

От съпоставителния анализ на двете разпоредби –чл. 240, ал. 2 и чл. 424, ал. 1, се установява сходството им²⁸⁸. Приложимо ли е възприетото становище за значението на новооткритите обстоятелства и новите писмени доказателства като особени предпоставки за допустимост на иска по чл. 240, ал. 2 ?

7.2. В теорията новооткритите обстоятелства и новите писмени доказателства по чл. 240, ал. 2 се разглеждат като особени предпоставки за допустимост на исковата защита²⁸⁹ срещу неписъственото решение. Заедно с това се изтъква тяхната идентична на фактическите състави по чл. 303, ал. 1, т.1 описателна и съдържателна характеристика.

7.3. Струва ми се, че преценка за значението на новооткритите обстоятелства и новите писмени доказателства за исковата защита срещу неписъствено решение

²⁸⁶ Т. 3 от Тълкувателно постановление № 2/1977 г. на Пленума на ВС и ТР № 138/1.12.1967 г. на ОСГК на ВС.

²⁸⁷ Вж. подробно ТР № 138/1.12.1967 г. на ОСГК на ВС.

²⁸⁸ Аналогия между двете разпоредби е обоснована и в Опр. № 924/14.12.2010 г. по търг.д.№ 826/2010 г. на ВКС, I т.о., ТК.

²⁸⁹ Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В., Иванова, Р., Българско гражданско процесуално право, девето преработено и допълнено издание, София, 2012, с. 685-686.

следва да направим въз основа на анализа на последователната и безпротиворечива практика на ВКС и ВС при прилагането на института на отмяна на влязло в сила решение по чл. 303, ал. 1, т.1, съответно чл. 231, ал. 1, б."а" ГПК (отм.).

Съгласно чл. 307, ал. 1, ВКС се произнася по допустимостта на молбата за отмяна в закрито заседание, като преценява нейната редовност откъм реквизити, легитимацията на молителя, спазването на преклузивния срок за подаването ѝ.

Установяването и доказването на предпоставките на фактическите състави, представляващи основания за отмяна по чл. 303, ал. 1, включително и дали те са „от съществено значение за делото“, е въпрос по същество на отменителното производство. По него ВКС се произнася с решението си, като отхвърля молбата или отменя влязлото в сила решение поради доказване на релевираното от молителя основание.

Правният интерес за предявяване на иска при наличие на новооткрити обстоятелства и нови писмени доказателства по чл. 240, ал. 2 е признат от законодателя по силата на неговата уредба. След като бъде сезиран с него, компетентният съд ще извърши проверка на неговата допустимост и редовност на исковата молба. Искът ще бъде недопустим, ако вместо новооткрити обстоятелства и нови писмени доказателства ищецът сочи обективна невъзможност да участва в производството, приключило с неприсъствено решение или нарушение на правото на защита поради нередовност на размяната на книгата или призоваване²⁹⁰. Установяването и доказването на новооткритите обстоятелства и/или новите писмени доказателства, както и преценката дали те са от съществено значение за делото, **е въпрос, по който съдът дължи произнасяне с решението си по съществуващото на материално-правния спор.** Твърденията в исковата молба, че са налице новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства, които не са могли да бъдат известни на страната по време на първоинстанционното производство, завършило с неприсъствено решение или с които не е могла да се снабди своевременно, са част от основанията на иска по чл. 240, ал. 2. **Те следва да бъдат разгледани по същество и в зависимост от тяхната основателност и доказване, искът да бъде уважен, съответно отхвърлен с решение.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Критичният анализ на текстовете, посветени на исковата защита при постановено неприсъствено решение и съдебната практика по прилагането им позволява да се направят следните изводи и предложения *de lege ferenda*:

1. Неудачна е правната уредба на исковата защита срещу неприсъствено решение, предвидена в чл. 240, ал. 2. Тя е твърде лаконична и създава предпоставки за формиране на противоречива съдебна практика при прилагането ѝ.
2. Регламентацията на исковата защита срещу неприсъственото решение за в бъдеще следва да обхване подробни правила за условията за допустимост на производството, изрични правила за правомощията на съда, разглеждащ новото производство по спора, сезиран с иска по чл. 240, ал. 2 ГПК, по отношение на постановеното неприсъствено решение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванова, Ружа, Пунев, Благовест., Чернев, Силви, Коментар на новия Граждански процесуален кодекс, София, 2008 г.;
2. Пунев, Бл., Гачев, В., Хорозов, Г., Митева, Д., Танев, Д., Кръшкова, Ел., Балеvsка, Ем, Топалов, К., Влахов, Кр., Златарева, М., Обретенова, М., Бобатинов,

²⁹⁰ Арг. от Опр. № 871/30.11.2010 г. по ч.т.д.№ 750/2010 г. на ВКС, I т.о., ТК:

М., Кюркчиев, Ст., Граждански процесуален кодекс, Приложен коментар, проблеми на правоприлагането, анализ на съдебната практика, София, 2012;

3. Влахов, Кр., Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс, второ издание, София, 2012.

4. Попова, В., Прекратяване на делото и неприсъствено решение при бездействие и неявяване на ответника, съотв. ищеца в първото по делото заседание, Сиела Норми, 2010 г.

5. Сталев, Живко, Мингова, Анелия, Стамболиев, Огнян, Попова, Валентина, Иванова, Ружа, Българско гражданско процесуално право, девето преработено и допълнено издание, София, 2012.

За контакти:

Гл. ас. д-р Таня Панайотова Градинарова, Катедра "Частноправни науки", Юридически факултет, Русенски университет "Ангел Кънчев", e-mail: t.gradinarova@abv.bg